

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

פרשת וישלח

"וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּצְרֹךְ לוֹ"

גם מכיון דכוונתו במה שאמר ויצר לו, היינו שחשש שמא יהרג לבסוף, א"כ כבר כתוב לגבי חשש זה תיבת מאד.
ה-
סוטה (יג א) חושים בריה דדן תמן הוה [פי', בשעת קבורתו של יעקב] ויקרן ליה אודניה [כבדו אזניו משמוע. רש"י] אמר להן מאי האי [למה אינכם קוברין אותו. רש"י] ואמרו ליה קא מעכב האי עד דאתי נפתלי וכו', אמר וכו', שקל קולפא מחייה ארשיה, נתרן עיניה ונפלו אכרעא דיעקב וכו', באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה, דכתיב "למה אשכל שניכם יום אחד" (תולדות כז מה), ואע"ג דמיתתן לא הוה ביום אחד, קבורתן מיהא ביום אחד הואי וכו', ע"כ.

מבואר דכיון שמיתתו של עשו היה ביום הקבורה נחשב שמיתתם ביום אחד. והנה לפי המתבאר צ"ב מה שאמר יעקב דע"כ המחנה הנשאר יהיה לפליטה, וטעמו משום דביום שימות יעקב גם עשו ימות קודם שיבוא להמחנה השניה, וכמו שביאר בחנוכת התורה. והא אפשר שימות יעקב ועשו ישאר חי עד הקבורה, ותתקיים בזה נבואתה של רבקה, וכמו שאמרו ואע"ג דמיתתן לא הוה ביום אחד קבורתן מיהא ביום אחד הואי, וא"כ מה ההכרח שהמחנה השניה תהיה לפליטה.⁵

ו-
 ונראה דהא דאמרו בגמ' דמכיון דקבורתן מיהא ביום אחד הואי נתקיימה שפיר נביאותה של רבקה, מתבאר לפי מאי דאיתא בתענית (ה ב) הכי **א"ר יוחנן יעקב אבינו לא מת, ובפרש"י לא מת אלא חי הוא לעולם, עכ"ל.**
 וכ"ה במדרש רבה (ויחי פרשה צו אות ד) אמר ריש לקיש **חייך אתה שוכב ואין אתה מת**,⁶ שנאמר "ויקברו ימי ישראל למות" (ויחי מז כט), וכו', ע"כ.
 ובמדרש תנחומא (שם אות ב) אמר רשב"ל א"ל הקב"ה **חייך אתה נטמן ואין אתה מת** ע"כ.
 אבל אם היה יעקב נהרג ע"י עשו והיה מת כפשוטו, ודאי היה מוכרח שיתקיים נבואתה של רבקה שגם עשו היה לו למות.
ז-
ביערות דבש (ח"ב עמוד רלו) בד"ה ואמרו בגמרא וכו', כתב: ואיך נתנבאה רבקה שימותו שניהם ביום אחד, דהא יעקב מת במצרים, וזמן רב לאחר כך כשהגיע למערת המכפלה נהרג עשו, ואיך היה ביום אחד. וצריך לומר דבאמת לא מת, רק מיתה נקרא הסתלקות שנעלם ומכוסה מן הבריות, וזהו היה בעת הקבורה ואז נהרג עשו והיה הכל ביום אחד, עכ"ל.
 והוא על דרך שנתבאר, דרק מאחר שיעקב לא מת אז ע"י הקבורה נחשב כמיתה,⁷ אבל אם היה נהרג יעקב כפשוטו, בודאי שיתקיים נבואתה של רבקה צריך שגם עשו ימות באותו יום וכמבואר בחנוכת התורה.

ח-
בהערות בסוף היערות דבש (לעמוד רלו) בד"ה ואמרו וכו', א"ה יפלא על המחבר שכל זה הוא גמרא מפורשת (סוטה יג א) וכך איתא שם, באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה דכתיב וכו', ואע"ג שמיתתן לא ביום אחד הואי, קבורתן מיהא ביום אחד הואי וכו', וצ"ע עכ"ל.
 כוונתו להעיר דמאי חידש לנו היערות דבש [דמיתה נקרא הסתלקות וכו', וזה היה בעת הקבורה], דהא גמרא מפורשת הוא.
ולהמתבאר נראה דלא בא לחדש לן מה שמבואר להדיא בגמ', אלא דמאחר דבגמרא מבואר דבמה שקבורתן היה ביום אחד נתקיימה שפיר נבואתה של רבקה, א"כ קשה האיך יתפרש מה שאמר יעקב "והיה המחנה הנשאר לפליטה" דהיינו שיהיה ע"כ לפליטה, פי' דמכיון שיהרג יעקב ע"כ גם עשו ימות באותו היום, וכמש"כ בחנוכת התורה ובעמודי יהונתן, והא גם אי תהיה קבורתן ביום אחד ג"כ תתקיים נבואתה.
ולזה שפיר כתב דהא דאמרינן בגמ' דבאותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה וכו', קבורתן מיהא ביום אחד הואי, היינו משום דיעקב לא מת, רק נקרא מיתה על שם ההסתלקות שנעלם ומכוסה מן הבריות, וזה היה בעת הקבורה, ולכן נחשב שנתקיימה נביאותה, משא"כ אם יעקב או עשו יהרג וימות ממש ע"כ שגם השני ימות. ומתפרש שפיר משא"כ "והיה המחנה הנשאר לפליטה".

והנה לגבי וירא כתוב מאוד ואילו לגבי ויצר לא כתיב מאוד, וע"י בתורת משה להאלישך (שם).
 גם מה שפירש רש"י תיבות "וירא - ויצר" בדיבור אחד, צ"ב דהא לכאורה הוי שני ענינים, הא' "וירא - שמא יהרג", והב' "ויצר - אם יהרוג הוא את אחרים", וא"כ היה צריך להיות בשני דיבורים נפרדים, וצ"ע.
 גם צריך ביאור דגבי "וירא" כתב **"שמא יהרג"**, ואילו גבי "וירא" כתב **"אם יהרוג"**, ולא **"שמא יהרוג"**.¹
 גם במה שפ"י ויצר לו, **אם יהרוג הוא את אחרים**, דלכאורה קאי על עשו, א"כ קשה אמאי היה לו להיות מיצר על כך, הרי מדינא ראוי להורגו דהוא רודף.²
 וגם מה שכתב **"אחרים"** בלשון רבים צריך ביאור, דהא קאי על עשו, ואמאי נקט לשון רבים, ע"י במפרשי רש"י מש"כ בזה.³
ב-
"עד שוב אף אַחִיד מִמֶּךָ וכו' לְמָה אֶשְׁפֵּל גַּם שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד"
 ע"כ (תולדות כז מה).
ובפ"י רש"י (שם) בד"ה גם שניכם, אם יקום עליך ואתה תהרגנו יעמדו בניו ויהרגוך, ורוח הקודש נזרקה בה, **ונתנבאה שביים אחד ימותו**, כמו שמפורש בפרק המקנא לאשתו (סוטה יג א) עכ"ל.
 מתבאר דנבואתה של רבקה היתה שאם ימות עשו, ע"כ גם יעקב ימות באותו יום. ולכן אמרה "למה אשכל גם שניכם יום אחד".
ג-
"וַיִּיאֶמֶר אִם יָבֹא יַעֲשֹׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנֶּשְׁאָר לְפַלְיטָה" ע"כ (וישלה לב ט).
ובפ"י רש"י (שם) בד"ה והיה המחנה הנשאר לפליטה, על כרחו כי אלחם עמו וכו', עכ"ל.
ובספר חנוכת התורה (שם אות לד) ברש"י והיה המחנה הנשאר לפליטה, על כרחו לפליטה וכו'. וקשה דילמא לא ישאיר חס ושלום שריד ופליט משני המחנות. ויש לתרץ דהנה איתא במדרש שמחנה אחת היתה רחוקה ממחנה השניה מהלך יום, וידוע שיעקב הלך בהמחנה הראשונה, [רש"י לקמן (לג א) בד"ה עבר לפניהם, אמר אם יבוא אותו רשע להלחם ילחם בי תחילה, עכ"ל] והנה רבקה אמרה "למה אשכל שניכם יום אחד" (תולדות כז מה), שיעקב ועשו ימותו ביום אחד, א"כ לפי"ז גם יהרוג עשו המחנה הראשונה ויעקב בתוכם, א"כ ימות עשו גם הוא קודם שיבוא להמחנה השניה, דהא עד המחנה השניה היה דרך מהלך יום, והא הוא עלול שימות ביום אחד כנזכר לעיל, א"כ יהיה המחנה השניה על כרחו לפליטה, עכ"ל. וכ"ה **בספר עמודי יהונתן, ובספר דברי מהרי"א עה"ת** (שם).
 ומבואר דיעקב ידע נבואה זו, ולכן אמר "והיה המחנה הנשאר לפליטה", על כרחו לפליטה, והוא משום שהיתה נבואה ששניהם ימותו ביום אחד, וכיון שהיה מרחק של יום בין המחנות ועשו ימות באותו יום ולא יוכל להכות המחנה השני.
ד-
ולמתבאר יש לפרש מה שפ"י ויצר לו- אם יהרוג הוא את אחרים, אין הכוונה שהיה מיצר על עצם הריגתו של עשו [דהוא רודף ומן הדין ראוי להורגו], אלא הטעם שהיה מיצר הוא לפי שאם יהרוג את עשו א"כ גם הוא ימות באותו יום. פי' ואינו יכול להתגונן מפניו ע"י שיהרגנו. ולפי"ז גם וירא וגם ויצר הוא מאותה סיבה פי' שלא יהרג, ולכן שפיר כלל רש"י פירוש ב' התיבות בד"ה אחד.
 גם אתי שפיר מש"כ רש"י **"אם יהרוג"** ולא **"שמא יהרוג"**, משום דלא איכפת ליה על הריגתו של עשו דהא בא להרגו והיה רודף, אלא עיקר כוונתו שאם יהרוג אותו אז ע"כ גם הוא יהרג, ולכן שייך לשון **"אם"**, ודו"ק.⁴

¹ **בבא בשדה** (שם) שמא יהרג וכו', מה שלא פי' בהיפך שמא יהרוג ושמא יהרג וכו', עכ"ל. ע"י ובצדה לדרך מש"כ בזה.
² ע"י מש"כ בזה **בשפתי חכמים** (שם אות ח).
³ גם תיבת 'אחרים' לכאורה מיותרת, דסגי לומר **אם יהרוג**, וכמו שכתב שמא יהרג.
⁴ **ומה שנתקשו** בבא בשדה ובצדה לדרך, אמאי לא פי' רש"י להיפך "שמא יהרוג ושמא יהרג", י"ל משום שיעיקר הטעם הוא "שמא יהרג", פי' דגם מה שחשש "שמא יהרוג" הוא ג"כ משום שע"כ גם הוא יהרג וכמשנ"ת. **גם תיבת 'מצר'** שהוא

מלשון מקום צר שייך יותר לפרש על הריגתו של עשו, שע"י הוא מצר שהוא ג"כ יהרג. **ואפשר** דלכן נקיט רש"י "אחרים" לשון רבים דקאי על שניהם [או כאדם התולה קללתו באחרים אף שיעקר כוונתו על עצמו].
⁵ **וע"י מש"כ בזה בפענח רזא וברזא דמאיר** (שם).
⁶ **ע"י בחנוכת התורה** (ויחי מז ל) בד"ה בפסוק "ושכתבי עם אבותי" מה שכתב לבאר שם עוד על פי דברי המדרש.
⁷ **וכ"ה במשכיל לדוד** (תולדות כז מה), ע"י שכתב להוכיח מלשון הגמ' סוטה (שם) פתחינהו יעקב לעיניה ואח"כ. **ועיניו עוד בחכמת מנוח** (תענית ה ב) מה שכתב בזה.